

Jumalateenistus Nõos P, 27.12.20 kell 11.00, I pühapäev pärast jõulupühi

Lektsioonid: Õp 8:1,22–30; 1Jh 1:1–4

Jutlus: Jh 21:19b–25

Laulud: 395 (1–4); 25B (1–3, 4); 432 (1–5); 482 (1–3)

Aga kui Jeesus seda oli öelnud, ütles ta talle: „Järgne mulle!” Peetrus pöördus ja nägi kaasa tulemas jüngrit, keda Jeesus armastas, kes ka õhtusöömaajal oli nõjatunud tema rinnale ja küsinud: „Issand, kes on su äraandja?” Teda nähes ütles Peetrus nüüd Jeesusele: „Issand, aga kuidas on temaga?” Jeesus ütles talle: „Kui ma tahan, et ta jääb minu tulekuni – mis see sinusse puutub? Sina järgne mulle!” Siis levis kuulmus vendade seas, et too jünger ei surevatki. Aga Jeesus ei olnud öelnud talle, et ta ei sure, vaid: „Kui ma tahan, et ta jääb minu tulekuni – mis see sinusse puutub?” Tema on see jünger, kes tunnistab neist asjust ja on selle kirjutanud; ja me teame, et tema tunnistus on õige. On veel palju muudki, mida Jeesus tegi. Kui need kõik ükshaaval üles kirjutataks, siis, ma arvan, ei suudaks kogu maailmgi mahutada raamatuid, mis tuleks kirjutada.

Tänane kirjakoht on pärit Johannese evangeeliumist ja valitud sellisena just seepärast, et täna, 27. detsembril on johannesepäev, kirikukalendri järgi apostel ja evangelist Johannese päev. Kõnelgem siis meiegi täna Johannesest.

Nagu arvatavasti teate, pole uurijad ühel meelel paljudes UT-s Johanneseks nimetatud isikutega seotud asjaoludes. UT-s kõneldakse nimelt Ristija Johannesest ja Jeesuse ühest jüngrist, Sebedeuse pojast Johannesest. UT raamatute hulgas on Johannese evangeelium, kolm Johannese kirja ja Johannese Ilmutusraamat.

Juba varakult on Kristuse koguduses tekkinud küsimus, kas nende kõigi taga võib olla üks ja seesama isik. Praktilise usuelu seisukohast polegi sel küsimusel ju tähtsust, sest tähtis on ju nende isikute sõnum ja nende kirjutiste sisu. Kuid selleks, et näidata ususõnumit teadusena ning siduda ususõnumit teadusliku lähenemise kaudu ühiskondliku teadmise ja kultuuriga, on Johannese pärandi täpsustamine ikkagi oluline. Seepärast paar sõna Johannese evangeeliumi võimalikust autorist.

Eesti keeles on sel teemal ilmunud viimase 20–30 aasta jooksul üsna palju kirjandust, rääkimata muidugi mujal ilmunud mahukast võõrkeelsest kirjandusest. Nt 2000. ja 2001. aastal ilmus lausa kolm käsitlust: Peeter Roosimaa ja Randar Tasmuthi artiklid Usuteaduslikus ajakirjas (vastavalt nr 1-2000 ja nr 2-2001) ning soomerootsi teoloogi Jukka Thuréni evangeeliumikommentaar „Johannese evangeelium“ (EELK Usuteaduse Instituut, Tallinn 2001).

Mina teen Johannesest väikse kokkuvõtte aga Katri Aaslav-Tepandi uurimistööst EELK Usuteaduse Instituudi tudengina (Logos Johannese evangeeliumi algushümnis (Jh 1:1–18). Kirik & Teoloogia, nr 9 ja 16, 2015), kuna see võtab hästi kokku kaasaegse uurimisseisu.

Meie tänases kirjakohas räägitakse „jüngrist, keda Jeesus armastas“ ja öeldakse, et tema ongi Jh autor. Sellest n-ö lemmikjüngrist kõneldakse Jh-s ka mujal (Jh 13:23,24; Jh 19:26,27; Jh 21:20–23). Milline alus on meil uskuda, et see jünger ongi Jh autor?

Varakiriklikul ajal, esimestel kristlikel sajanditel on Jh-st kirjutanud kolm Väike-Aasia vaimulikku kirjameest: Efesose piiskop Polykrates, Lyoni piiskop Irenaeus ja Hierapolise piiskop Papias. Nad vahendavad tollast suulist pärimust, milles nimetatakse võimalike autoritena kaht Johannest: apostel Johannest ja Johannes Vanemat, Efesoses tegutsenud presbüterit. Nimetatud varakiriklike autorite versiooni kohaselt oli Jeesuse „lemmikjünger“ apostel Johannes. See versioon oli maksev kuni 19. sajandini (kõneldi, tõsi, ka teiste apostlite autorlusest, kuid seisukoht, et autor on apostel, valitses).

Tänapäeval arvatakse, et „jünger, keda Jeesus armastas“ oli kas (1) realselt elanud inimene või (2) fiktiivne kuju, kelle on loonud Jh redaktor. Kui arvestame, et see jünger oli realselt elanud inimene, siis võis ta olla a) kas Jeesuse jünger (seejuures kas evangelist ja/või apostel) või siis b) mitte jünger, vaid inimene, kes tundis traditsiooni.

On ka arvatud, et tegu võib olla kahe Johannese-nimelise võimaliku autoriversiooni ehk pärimuse ühendamisega. Samuti on arvatud, et tegu võib olla nn johannesliku koolkonnaga, millega evangeeliumi autor või redaktor pidi olema seotud. Koolkonnale viitab Jh keelekasutuse tava ja

teoloogiline suunitlus. Muuseas omistatakse sellele koolkonnale ka kolme Johannese kirja autorlus, siiski mitte Ilmutusraamatu autorlus.

Jh-t on seostatud ka Ristija Johannese. Nt üks 20. sajandi tuntumaid teolooge Rudolf Bultmann arvab, et Jh pärineb kelleltki endiselt Ristija Johannese jüngrilt. Eesti UT teadlane Peeter Roosimaa aga oletab, et Jh on saanud nime Ristija Johannese järgi ja pühendatud talle.

Niisiis saime sellest lühikesest ekskursist teada ainult seda, et Jh autorluse probleem on põnev, kuid ühest vastust selle lahendamiseks pole ja tundub, et ka ei tule.

Vaatame nüüd aga ka tänast kirjakohta lähemalt. Tegemist on siis Jh viimase peatüki teise poolega, kus ülestõusnud Jeesus on pidanud pikemat dialoogi Peetrusega, kuid kus evangelist annab mõista, et juures on ka üks teine jünger, keda siis on pikka aega peetud evangeeliumi tegelikuks autoriks.

Seda kirjakohta lugedes ja kuulates tekib kõigil arvatavasti veidi ebameeldiv tunne, sest me näeme siin kord jälle kahe jüngriga omavahelist rivaliteeti, õigemini Peetruse kerget haavumist selle üle, et talle eelnevalt usaldatud koguduse juhi ülesande ja tema elu lõpu kirjelduse juures ei ütle Jeesus midagi tolle teise lähedase jüngriga edasise tegevuse ega elu lõpu kohta. Teisisõnu, Jeesus ei ütle, mida too jünger Jeesuse äraolekul tegema peab ja kuidas ta sureb.

Jeesus saab Peetruse lakoonilisest küsimusest endale omase läbinägelikkusega kohe aru ja ütleb – tundub, et isegi veidi kärsitu tooniga –, et Peetrus ärgu liiga palju päriku. Kui Jeesusel olevat tolle jüngriga mingi muu plaan, siis jäävat see Jeesuse teada.

Seejärel ütleb evangelist, et Kristuse jüngrite, võib-olla ka laiema ringi apostlite hulgas levis kuulujutt tolle salapärase jüngriga surematusest. Küllap oli Peetrus ise selle kõneluse sisu oma kaaslastele avanud, sest kuidas muidu oleks kitsas ringis levinud jutt „lekkinud“.

Kuid evangelist selgitab, et Jeesus ei mõelnud siin „lemmikjüngriga“ surematust. Võime evangelisti selgitust Jeesuse ütlusele mõista nii: too jünger ei sure samal ajal, mil enamik teisi jüngreid ja märtrina, vaid hiljem, olles täitnud mingi kindla ülesande.

Küllap võibki selleks ülesandeks olla Johannese evangeelium ja Johannese kirjad, mis on kujunenud kristlikule kirikule tugevaks teoloogiliseks aluseks, samamoodi nagu apostel Pauluse kirjad, millega Jh-t, muide, ka teoloogiliselt seostatakse (üks, ka luterluses oluline joon on põhimõte, et kristlane on ühtaegu nii õige kui ka patune, *simul iustus et peccator*).

Ka on olemas pärimus, et nii evangelist kui ka apostel Johannes ei surnud vägivaldset surma, nagu teised Jeesuse lähemad apostlid, vaid elasid kõrge vanuseni, surid u aastal 100. Ja ka presbüter Johannese elu lõppu arvatakse u 130. aasta kanti pKr. Seega, võib-öelda, on Jeesuse ennustus ka siin täide läinud.

Minu meelest saab meie kirjakohtas edasi antud väikesest vahejuhtumist Kristuse ringis teha järelduse, et igal kristlasel on oma ülesanne, mida teine kristlane ei pruugi mõista. Kuid Jumala riigi teenistuses on nad kõik.

Meiegi ajal kritiseeritakse mõnd vaimulikku või kirikujuhti tema tegevuse pärast, kuid Jumala vaates võib nende tegevus olla just selline nagu Jumala õndsusplaani jaoks vaja läheb. Täpselt sama lugu on koguduse ilmikliikmetega: mõni „avaneb“ varem, teine hiljem. Kuid lõppkokkuvõttes on kõik samal finišijoonel. Justnagu kõneleb Jeesus tähendamissõnas viinamäe töötegijaist Mt 20.

Küllap annab Jeesuse jüngriga mõõdu välja igaüks, kes suudab öelda „Jeesus on Issand“ (1Kr 12:3), sest talle on selle võime kinkinud Jumala Püha Vaim.

Aamen.